

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Вапнярчука Богдана В'ячеславовича на тему «Наукові працівники як спеціальні суб'єкти трудового права», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 9 від 6 березня 2025 року)

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. В умовах сьогодення досягнення у сфері науки набувають особливого значення, адже вона виступає однією із найважливіших сфер людської діяльності, яка охоплює всі інтелектуальні та матеріальні ресурси суспільства, здійснює вплив на виробництво та інші сторони суспільного життя. Розвиток освіти та науки, а в цілому й держави, неможливий без розвитку інтелектуального потенціалу наукових кадрів.

Україна завжди пишалася своїм науковим і науково-технічним потенціалом, науковими школами та досягненнями світового рівня. Водночас руйнування науки через хронічне недофінансування призводить до катастрофічного відтоку науковців за кордон, зумовлює падіння рівня економічної безпеки та міжнародної конкурентоспроможності країни, адже важливим стратегічним ресурсом держави, здатним створити передумови для зростання економічного й соціального розвитку є людський капітал.

Відтак одним із пріоритетних напрямків державної політики повинен бути розвиток науки як визначального джерела економічного зростання України, який, у свою чергу, неможливий без створення належних умов реалізації наукового потенціалу наукових кадрів, підвищення їх соціального статусу та професіоналізму, посилення державної та суспільної підтримки. Це вимагає насамперед належного правового забезпечення трудових прав наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, трудова діяльність яких має свої особливості (це різновид

праці творчої, висококваліфікованої, розумової, що вимагає наявності відповідної кваліфікації, високих моральних якостей, певного досвіду роботи, уміння постійно навчатися й адаптуватися до сучасних реалій), їх права на гідні умови праці та її справедливу оплату, що дозволить не тільки підвищити рівень та ефективність науково-дослідницьких розробок, а й сприятиме стабільності трудових відносин у сфері науки та дасть змогу припинити інтенсивну плінність високоінтелектуальних наукових кадрів у зарубіжні країни. На жаль поки що чинне законодавство в царині науки далеке від досконалості, багато норм носять лише декларативний характер та не виконуються в повній мірі, тобто частина норм і до нині залишилася лише на папері. І як результат – відсутнє комплексне оновлення правового забезпечення науки, відтак і система управління наукової сфери є неефективною.

Відзначимо, що окремі проблемні питання щодо правового регулювання трудових відносин наукових працівників у своїх наукових працях розглядали: В. Авескулов, Л. Амелічева, Н. Болотіна, Ю. Бурнягіна, О. Гоц, В. Жернаков, М. Ждан, М. Іншин, М. Клемпарський, В. Кононенко, Т. Красюк, В. Кохан, С. Лукаш, О. Луценко, К. Мельник, Г. Монастирська, М. Пижова, П. Пилипенко, К. Попова-Коряк, С. Прилипко, К. Рижеченко, О. Середа, А. Слюсар, В. Шевердіна, Г. Чанишева, А. Юшко, Г. Яковлєва, О. Ярошенко та ін. Незважаючи на чималу кількість наукових доробок у сфері реалізації права на працю науковими працівниками, багато питань в умовах сьогодення потребують свого вирішення. Оскільки українська наука та її представники – наукові працівники в нинішніх реаліях є одним із основних елементів вирішення масштабних завдань модернізації країни, протистояння агресору, забезпечення необхідної обороноздатності й національної безпеки, повоєнного відновлення України. Відтак актуальність і своєчасність даного дисертаційного дослідження щодо питань, пов'язаних із реалізацією права на працю спеціальними суб'єктами трудового права – науковими працівниками не викликає жодних сумнівів.

Роботу виконано на кафедрі трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах планів наукових досліджень та цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Проблеми вдосконалення правового регулювання відносин у сфері праці та соціального захисту» (номер державної реєстрації 0111U000960). Крім того, тема дослідження спрямована на виконання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 та пов'язана з підготовкою змін до національного законодавства та безпосередньо стосується Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. Також робота спирається на акти Національної академії правових наук України, зокрема Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначені Стратегією Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., що затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21 тощо.

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі узагальнення існуючих здобутків вітчизняних правників, а також аналізу норм національного та зарубіжного законодавства, міжнародно-правових документів визначити сутність правового статусу наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, розкрити особливості правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників, підстави їх виникнення та припинення, а також розглянути особливості організації праці наукових працівників та її оплати, на підставі чого виробити відповідні пропозиції та рекомендації щодо шляхів удосконалення як трудового законодавства в сфері реалізації науковими працівниками права на працю, так і профільного законодавства.

Для досягнення окресленої *мети* були поставлені такі *дослідницькі завдання*:

- сформулювати визначення та охарактеризувати наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права;
- з'ясувати та надати характеристики особливостям правового статусу наукових працівників;
- охарактеризувати європейські стандарти організації праці наукових працівників;
- розкрити особливості правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників;
- з'ясувати правові підстави виникнення трудових правовідносин наукових працівників;
- установити правові підстави припинення трудових правовідносин наукових працівників;
- охарактеризувати трудову функцію наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права;
- окреслити робочий час та час відпочинку наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права;
- виявити проблемні питання оплати праці наукових працівників;
- виробити відповідні пропозиції та рекомендації щодо шляхів удосконалення чинного законодавства в сфері реалізації науковими працівниками права на працю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота з урахуванням вітчизняних реалій є комплексною науковою роботою, в якій за допомогою застосування сучасних методів наукового пізнання, а також на підставі аналізу чинного законодавства України у сфері правового регулювання реалізації права на працю науковими працівниками, міжнародно-правових документів, з урахуванням наукових доробок вітчизняних учених висвітлено сутність правового статусу наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, розкрито особливості

правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників, а також розглянуто особливості організації праці наукових працівників та її оплати, на підставі чого вироблено відповідні пропозиції та рекомендації щодо шляхів удосконалення як трудового законодавства в сфері реалізації науковими працівниками права на працю, так і профільного законодавства. У межах проведеного наукового дослідження було одержано такі результати, які містять наукову новизну.

Уперше:

– розглянуто наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права та охарактеризовано за такими особливостями: 1) особливим видом трудової діяльності є наукова, науково-технічна, науково-організаційна або науково-педагогічна; 2) правове регулювання діяльності наукових працівників забезпечується як нормами спеціального, так і загального законодавства; 3) правовий статус наукового працівника як суб'єкта здійснення наукової діяльності доповнюється ознаками правового статусу працівника; 4) розуміння наукового працівника як фізичної особи; 5) особливий характер завдань і функцій наукових працівників; 6) особливий процес оформлення трудових правовідносин наукових працівників; 7) поширення на наукових працівників юридичних гарантій, притаманних суб'єктам трудового права загалом;

– запропоновано надати працівникові, який не згоден з результатами атестації, право оскаржити висновок атестаційної комісії в суді. При цьому заборонити роботодавцю звільняти його з роботи до ухвалення відповідного судового рішення. Відповідно доповнити п. 24 Положення про атестацію наукових працівників, затвердженого постановою КМУ від 13.08.1999 № 1475.

– висловлено пропозицію, що у випадку, якщо після закінчення строку дії контракту науковий працівник продовжує виконувати свої трудові обов'язки і керівник наукової установи проти цього не заперечує, контракт вважається подовженим на строк, який установлювався при його укладанні;

– внесено пропозицію в ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» серед основних прав наукових працівників передбачити право на гідні умови праці та закріпити на законодавчому рівні гарантії забезпечення гідної праці у науковій сфері;

– аргументовано на законодавчому рівні закріпити критерії гідної праці в науці, зокрема доповнивши окремою статтею ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», де передбачити основні критерії гідної праці в науковій сфері, а також розробити та затвердити Концепцію впровадження критеріїв гідної праці у науковій сфері, основна мета якої створення ефективного правового механізму для забезпечення належних умов праці науковців України, її справедливої й гідної оплати;

– встановлено, що для виникнення трудових правовідносин наукових працівників необхідна наявність сукупності визначених юридичних фактів, оскільки поодинокий правовий факт не є достатньою підставою для їх виникнення. Відтак трудові правовідносини наукових працівників виникають зі складних юридичних фактичних складів, до яких слід віднести: обрання за конкурсом, укладення трудового договору (контракту), видання наказу або розпорядження роботодавця (уповноваженої ним особи) про допущення до роботи працівника та початок роботи, тобто виконання працівником своєї трудової функції. Водночас якщо хоча б один юридичний факт відсутній із перерахованих, трудові правовідносини наукових працівників можуть не виникнути;

– під трудовою функцією наукового працівника, яка виступає однією із обов'язкових умов трудового договору (контракту), запропоновано розуміти конкретну роботу, передбачену трудовим договором (контрактом), з урахуванням його професії, спеціальності, кваліфікації та займаної посади. Зміст трудової функції охоплює визначене коло обов'язків наукового працівника, які регламентуються нормами трудового та спеціального законодавства, кваліфікаційними вимогами, посадовою інструкцією, а також узгоджуються сторонами трудового договору (контракту). При цьому

враховуються, з одного боку, особливості наукової діяльності, а з іншого – професійні компетенції та індивідуальні характеристики працівника.

Удосконалено:

– категоріально-понятійний апарат щодо термінологічного розуміння сутності понять: «науковий працівник як спеціальний суб'єкт трудового права»; «трудоправовий статус наукових працівників як суб'єктів наукової діяльності»; «робочий час наукового працівника»; «час відпочинку наукового працівника»;

– підхід, що конкурс як особлива форма оцінювання професійних якостей наукових працівників відіграє важливу роль у процесі забезпечення ефективного та якісного відбору кадрів у наукових установах. Такий механізм призначення на посаду дозволяє працевлаштовувати осіб з високою кваліфікацією, глибокими професійними знаннями, творчим і науковим потенціалом, високими інтелектуальними здібностями та досягненнями у відповідній сфері;

– пропозиції по вдосконаленню оплати праці у науковій сфері, оскільки дана категорія працівників повинна отримувати гідну матеріальну винагороду за свою висококваліфіковану інтелектуальну діяльність, в якій має відображатися належна оцінка їхнього внеску в розвиток науки та суспільного прогресу з боку держави та суспільства.

Набули подальшого розвитку:

– наукова позиція, що особливого значення повинно бути приділено правовому забезпеченню здійснення наукової діяльності не тільки на загальному рівні, а й на локальному, оскільки нормотворчі повноваження наукових установ в Україні на відмінну від ЄС законодавчо обмежені;

– науковий підхід, що забезпечення реалізації права на працю науковими працівниками здійснюється завдяки багатoeлементному та багатоаспектному механізму, однією із ключових складових якого виступають гарантії, надання яких дає можливість науковцю відчувати себе захищеним від будь-яких негативних проявів та є необхідною умовою

здійснення ним своєї професійної діяльності. Умовно передбачені юридичні гарантії для наукових працівників запропоновано поділити на гарантії, що забезпечують: (а) їхній вступ у трудові відносини; (б) безперешкодне здійснення ними трудових прав у трудових та пов'язаних з ними інших правовідносинах; (в) право на відновлення порушених трудових прав;

– наукова позиція, що формою трудового договору у сфері праці наукових працівників повинен бути контракт, який характеризується визначеним строком дії та дозволяє індивідуалізувати кожен окрему угоду про працю, наповнюючи її специфічними умовами. Його застосування в науковій сфері спрямовано на забезпечення правової та соціальної захищеності наукових працівників, його умови становлять додаткові гарантії забезпечення їх трудових прав.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані й достовірні. Для глибокого та різностороннього розкриття обраної теми дослідження та об'єктивації його результатів, та з метою надання чітких, вагомих і сучасних висновків та пропозицій застосовано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Методологічною основою наукового дослідження став *діалектичний метод*, який надав можливість розкрити зміст понять: «науковий працівник як спеціальний суб'єкт трудового права», «трудоправовий статус наукових працівників як суб'єктів наукової діяльності», «трудова функція наукового працівника», «робочий час наукового працівника», «час відпочинку наукового працівника»; *системний метод* використовувався для дослідження трудових правовідносин наукових працівників (підрозділи 2.1; 2.2; 2.3); *цільовий метод* дозволив окреслити особливості правового статусу наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, а також особливостей правового регулювання оплати праці наукових працівників (підрозділи 1.1; 3.3); використовуючи *прогностичний метод* обґрунтовано необхідність удосконалення трудового

законодавства України у сфері регулювання трудових правовідносин наукових працівників та надано відповідні рекомендації (підрозділи 2.2; 2.3; 3.2; 3.3); за допомогою методу документального аналізу надано характеристику правовому регулюванню робочого часу, режиму роботи та часу відпочинку наукових працівників (підрозділ 3.2); за допомогою використання порівняльно-правового методу було розглянуто зарубіжний досвід правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників (підрозділ 1.2). У роботі було використано й низку інших методів наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно підійти до визначення особливостей правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права.

Нормативно-правову основу дисертації склали загальні та спеціальні нормативно-правові джерела, як-то: Конституція України, міжнародно-правові документи, у тому числі нормативно-правові акти Європейського Союзу, чинні закони України і підзаконні нормативно-правові акти, які забезпечують правове регулювання трудових відносин наукових працівників. Інформаційну та емпіричну основу дисертації складають такі джерела: наукові видання, публіцистика, національна судова практика.

Практичне значення одержаних результатів виявляється в тому, що рекомендації та висновки, викладені в дисертації, можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень у сфері трудового права, а також, зокрема науково-теоретичних розробок з питання правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, вдосконалення їх трудово-правового статусу, умов праці та її оплати;

– у навчальному процесі – під час вивчення в юридичних освітніх закладах навчальних дисциплін «Трудове право», «Правове регулювання управління персоналом», підготовки робочих програм і планів, написання підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, а також у науково-дослідницькій роботі аспірантів, студентів, курсантів;

– у *правотворчості* – у процесі розробки й удосконалення національного законодавства, гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародно-правовими нормами, що регулюють трудову діяльність наукових працівників у царині науки;

– у *правозастосуванні* – при використанні напрацювань цього дослідження в судовій практиці та діяльності наукових установ.

Апробація результатів дисертації. Результати, що розкривають основні положення дисертаційного дослідження, сформульовані пропозиції та висновки було оприлюднено на семи міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, а саме: «Правові виклики сучасності: захист прав людини в умовах пандемії» (м. Чернівці, 22 жовт. 2021 р.); «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 26 листоп. 2021 р.); «Актуальні проблеми приватного та публічного права» (м. Харків, 21 трав. 2022 р.); «Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми» (м. Чернівці, 6 груд. 2022 р.); «Актуальні проблеми приватного та публічного права» (м. Харків, 31 берез. 2023 р.); «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.); «Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту» (м. Харків, 19 квіт. 2024 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані у дослідженні, викладено в 12 наукових працях, з яких 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави, 7 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Вапнярчук Б. В. Особливості прийняття на посади наукових працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2022. № 69. С. 196–201.

2. Вапнярчук Б. В. До питання правового статусу наукового працівника як спеціального суб'єкта трудового права. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 229–235.

3. Vapnyarchuk B. V. Features of the legal regulation of labor activities of scientists in Ukraine: current state. *The scientific heritage*. 2022. № 97(97). P. 25–29.

4. Вапнярчук Б. В. Особливості пенсійного забезпечення наукових працівників: реалії сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. № 78(1). С. 292–296.

5. Вапнярчук Б. В. До питання оплати праці наукових працівників в Україні: реалії сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. № 86(3). С. 11–15.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Вапнярчук Б. В. Науковий працівник як спеціальний суб'єкт трудового права. *Правові виклики сучасності: захист прав людини в умовах пандемії* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (м. Чернівці, 22 жовт. 2021 р.) / [редкол.: Н.Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 217–218.

2. Вапнярчук Б. В. Конкурс як підстава виникнення трудових відносин з науковими працівниками. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів* : тези допов. учасн. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 листоп. 2021 р.) / за ред. М. І. Іншина, М. Б. Мельник. Київ : ФОП Маслаков, 2021. С. 121–122.

3. Вапнярчук Б. В. Особливості трудової функції наукового працівника. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої 93-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора

Процевського О.І. (м. Харків, 21 трав. 2022 р.). Харків : ТОВ «Видавництво Точка»; ТОВ «Друкарня Мадрид», 2022. С. 96–100.

4. Вапнярчук Б. В. Особливості правового регулювання трудових відносин з науковими працівниками. *Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми* : матеріали III міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (м. Чернівці, 6 груд. 2022 р.) / [редкол.: Н.Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. С. 235–237.

5. Вапнярчук Б. В. Трудові відносини наукових працівників в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 94-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (м. Харків, 31 берез. 2023 р.). Харків, 2023. С. 141–144.

6. Вапнярчук Б. В. Особливості соціального захисту наукових працівників в умовах воєнного стану. *Правове забезпечення соціальної сфери* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.) / укл. А. А. Сірякова ; за заг. ред. Г.І. Чанишевої ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 253–257.

7. Вапнярчук Б. В. Щодо оплати праці наукових працівників в Україні. *Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 квіт. 2024 р.) / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 371–374.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація Б. В. Вапнярчука «Наукові працівники як спеціальні суб'єкти трудового права» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які

виконують конкретне наукове завдання, яке полягає у з'ясуванні особливостей правового статусу наукових працівників як спеціальних суб'єктів трудового права, правового регулювання трудових правовідносин наукових працівників, підстав їх виникнення та припинення, організації праці наукових працівників та її оплати, а також виробленні відповідних пропозицій та рекомендацій щодо шляхів удосконалення як трудового законодавства в сфері реалізації науковими працівниками права на працю, так і профільного законодавства.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Вапнярчука Богдана В'ячеславовича на тему «Наукові працівники як спеціальні суб'єкти трудового права» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Головуюча на засіданні:
завідувачка кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
докторка юридичних наук, професорка**

Олена СЕРЕДА

10 березня 2025 р.

